

Canpolat, M. D., Altaç, E. (2023). Bulgaristan Türklerinin Yükseköğretim Kademelerinde Türkçe Eğitim-Öğretimi ve Türkiye'nin Bu Konuda İzlediği Politikalar. *Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları*, 5(1), 49-70. DOI: 10.47139/balted.1199872

Bulgaristan Türklerinin Yükseköğretim Kademelerinde Türkçe Eğitim-Öğretimi ve Türkiye'nin Bu Konuda İzlediği Politikalar *Turkish Language Education in the Higher Education Levels for the Turks in Bulgaria and Policies of Turkey in This Field*

Medine Derya CANPOLAT*
Embiye ALTAÇ**

Öz

Bu çalışma, Bulgaristan Türklerinin milli benliklerini koruyup yaşatması ve Türkiye ile soydaşlık bağlarını sürdürmesi bakımından önem taşıyan Türkçe eğitim-öğretimi konu edinmektedir. Bu bağlamda çalışma Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretiminin durumuna odaklanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarında Türkçe eğitim-öğretimi konusunda izlediği politikaları Bulgaristan Türklerinin perspektifinden incelemek ve ortaya çıkarmaktır. Bu amaç doğrultusunda, çalışmada nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuş görüşmeler gerçekleştirilmiş ve bu görüşmelerden birincil veri elde edilmiştir. Elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutulmuş, analiz sonucu elde edilen kategori ve kodlar Rogers Brubaker'ın kazara diaspora teorisi çerçevesinde yorumlanarak tartışılmıştır. Çalışma kapsamında ulaşılan bulgular Türkiye'nin, özerk kurum olmalarından dolayı Bulgaristan'da bulunan üniversitelerdeki Türkçe bölüm ve programların işleyişine yönelik doğrudan politika geliştiremediğini göstermektedir. Bununla birlikte çalışma bulguları, Türkiye'nin Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı ve Yunus Emre Enstitüsü gibi kurumlar vasıtasıyla gerek hizmet içi eğitim, seminer ve yaz okulları düzenleyerek gerekse de okutman ve burs desteği sağlayarak Bulgaristan Türklerinin yükseköğretim kurumlarında Türkçe eğitim-öğretimine destek olduğunu ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: Bulgaristan Türkleri, kazara diaspora, Türkçe eğitim-öğretimi, yükseköğretim, politikalar

Abstract

This study is on Turkish language education which is of significance for the preservation of national identity of the Turks in Bulgaria and for the permanence of their consanguinity

* Araştırmacı, Göç Araştırmaları Vakfı, Ankara/TÜRKİYE, derya.canpolat@gocvakfi.org, ORCID: 0000-0002-5248-0320

** Öğr. Gör., Kapadokya Üniversitesi, Yabancı Diller Birimi, Nevşehir/TÜRKİYE, embiye.altac@kapadokya.edu.tr, ORCID: 0000-0002-8468-4336

with Turkey. Within this context, the paper focuses on the state of the Turkish language education at the level of higher education in Bulgaria. The study principally aims to evaluate and to present Turkey's policies on Turkish language education in the institutions of higher education in Bulgaria through the perspective of the Turks in Bulgaria. To this end, by employing qualitative research methods, interviews were conducted and primary data were acquired through these interviews. The acquired data were subjected to content analysis, and the categories and codes obtained as a result of the analysis were interpreted and discussed within the framework of Rogers Brubaker's theory of accidental diaspora. The findings in the study indicate that Turkey has not been able to develop direct policies aimed at the functioning of Turkish departments and programs at the universities in Bulgaria, for they are autonomous institutions. In addition to this, the findings demonstrate that Turkey supports Turkish language education of the Turks in Bulgaria in the institutions of higher education by organizing in-service trainings, seminars, summer schools as well as providing lecturers and scholarships through such institutions as Presidency for Turks Abroad and Related Communities, and Yunus Emre Institute.

Keywords: *Turks in Bulgaria, accidental diaspora, Turkish language education, higher education, policy.*

Giriş

Tarihte büyük devletlerin yükselişi ve çöküşü ülkeler arasında yeni sınırların oluşumuna yol açmıştır. Bu yeni sınırlar insanlar üzerinde sadece siyasi sonuçlar değil aynı zamanda toplumsal ve kültürel etkiler de bırakmıştır. Çok uluslu Osmanlı Devleti'nin gayrimüslim tebaası olarak yaşamlarını sürdüren Bulgarlar, 19. yüzyılın sonlarına doğru milliyetçilik akımının etkisi ile ayaklanıp 20. yüzyılın başlarında tam bağımsız devletlerini kurduklarında, sınırları içerisinde Müslüman ve Türk nüfus kalmıştır. Yeni kurulan Bulgaristan'da yaşamlarını Bulgar vatan-daşı olarak devam ettirmek durumunda kalan bu nüfus (Şimşir, 1986, s. 9-11), günümüzde 6.5 milyon olan ülke nüfusunun neredeyse 600 binini oluşturmaktadır (Republic of Bulgaria National Statistical Institute, 2022). Diaspora teorileri çerçevesinde bakıldığında, Bulgaristan'daki bu Türk nüfusun kazara diasporaya (accidental diaspora) örnek teşkil ettiği görülmektedir. Rogers Brubaker'ın kavramsallaştırmasıyla kazara diasporalar, sınırların insanlar arasındaki hareketinden oluşmakta; siyasi alanın dramatik ve genellikle travmatik bir şekilde yeniden yapılandırılmasının ardından aniden kristalleşir ve katılım olmadan ortaya çıkmaktadır. Yoğun ve bölgesel olarak kök salma eğiliminde olan kazara diasporaların üyeleri yaşadıkları ülkelerin vatandaşlarıdır (Brubaker, 2000, s. 2). Bir başka deyişle, kazara diasporalarda diasporayı oluşturan nüfus, vatanından sürgün edilen ve dağıldığı ülkelerde varlığını sürdüren kimselerden değil aksine devlet sınırlarının savaş vb. durumlar nedeniyle değişmesinin bir sonucu olarak yerinden edilmeden vatanından koparılmış kimselerden oluşmaktadır. Dolayısıyla, Osmanlı Devleti ulus devletlere bölünürken Bulgaristan'da kalan ve nesillerdir bu ülkenin vatandaşı olarak yaşamını sürdüren Türk nüfus, kazara diaspora olarak

nitelendirilebilmektedir.

Kazara diasporaya örnek teşkil eden bu nüfusun büyük bir kısmı, Osmanlı Devleti'nin bir politika olarak 15. yüzyıldan itibaren Anadolu'dan bölgeye yerleş-tirdiği Müslüman Türk Yörüklerden oluşmaktadır (Yılmaz Börklü, 1999, s. 63). Ay-rıca Osmanlı hâkimiyetinde Türkleşen ve İslam dinini benimseyen Slavlar ile Os-manlı Devleti'nden önce bölgeye göç etmiş Gagauz Türkleri de Bulgaristan'daki Türk nüfusa dâhil edilmektedir (Kowalski, 1949, s. 480-485). Osmanlı ardılı Tür-kiye Cumhuriyeti, Bulgaristan'daki söz konusu Türk nüfusa kayıtsız kalmamıştır. Türkiye Devleti kurulduğunda ancak henüz Cumhuriyet ilan edilmediğinde Tür-kiye, Bulgaristan'daki Türk nüfusu etnik ve dini kimlikleri üzerinden tanımlayarak Osmanlı bakiyesi Türk-İslam toplumu olarak adlandırmıştır. Etnik olarak Arnavut, Boşnak, Pomak ve diğer etnik kökenlerden gelen Müslümanları da daha önce Osmanlı ulusunun Müslüman mensubu oldukları için bu grubun birer parçası olarak kabul etmiştir. Cumhuriyetin ilanı ve ardından laik devlet düzenine geçişle birlikte etnik, dini ve diğer kimliklerine bakılmaksızın (Aktürk, 2009, s. 893-896) Bulgaristan'daki Türk nüfusu yaygın olarak soydaş topluluk olarak tanımlanmış, zaman zaman da dış Türkler veya Osmanlı bakiyesi Bulgaristan Türkleri olarak adlandırılmıştır (Karadeniz, 2011, s. 63-72; Yıldız, 2018, s. 3; Çelik, 2020, s. 501; Köse, 2021, s. 74). Bu çalışma kapsamında Bulgaristan'daki Türk nüfus kazara di-aspore olarak kabul edilmiş ve Bulgaristan Türkleri olarak adlandırılmıştır. Dolayı-sıyla bu kavramın işaret ettiği nüfus, Osmanlı Devleti ulus devletlere bölünürken Bulgaristan sınırında kalan ve nesillerdir bu ülkenin vatandaşı olarak yaşamını sürdüren Türklerdir. Bu nüfus aynı şekilde, soydaşlık bağlamında Osmanlı Devleti zamanında bölgede Türklüğü ve Müslümanlığı benimseyen Slavlar, Osmanlı'dan önce bölgeye göç etmiş ve kimliğini bugüne kadar korumuş Gagauzlar, Türk dilini benimsemiş Pomaklar ve Romanları da kapsamaktadır. Bununla beraber, mevcut çalışma Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitim-öğretimini konu edinmektedir.

“Bulgaristan Türklerinin milli varlığını ve kültürünü sürdürebilmelerinin te-melinde Türkçe yatmaktadır. Öyle ki Türklük ruhu Türk millî kültürüyle yoğrulur. Milli kültürün temelini ise Türkçe eğitim oluşturmaktadır” (Süleymanoğlu Yeni-soy, 2007, s. 3). Bulgaristan Türklerinin ana dillerini doğru bir şekilde öğrenmeleri ve Türk dili ile kültürünü gelecek nesillere aktarıp milli varlıklarını devam ettirebilmeleri için ana dillerinde eğitim almaları gerekmektedir. Bulgaristan Türk-lerinin milli varlığının devamı açısından büyük önem arz eden Türkçe aynı za-manda, Türkiye ile soydaşlık bağını devam ettirmesi ve dünyadaki diğer Türkler ile etkileşim sağlaması bakımından bir köprü işlevi gördüğü için oldukça önemli-dir (SETA Raporu, 2020, s. 10-12). Bununla birlikte, Bulgar yönetimi Bulgaristan Türklerinin Türkçe konuşması ve eğitim almasını, onlara yönelik tarihsel süreçte getirdiği çeşitli tanımlamalar ve benimsediği dil politikaları doğrultusunda be-

lirlemiştir. İlk olarak Bulgar yönetimi 1878 yılında Osmanlı Devleti ile imzaladığı Berlin Anlaşması ile Bulgaristan Türklerini, Bulgaristan Türkleri ya da Bulgaristan Müslümanları adları altında azınlık olarak tanımlamıştır (Ulutürk, 2008, s. 1). Antlaşma hükümlerine göre de azınlıkların hak ve özgürlüklerine saygı gösterme konusunda sorumluluk üstlenmiştir. Bulgaristan, 1909 İstanbul Sözleşmesi, 1913 Müftülüklerle ilgili Sözleşme ve 1919 Neuilly Barış Antlaşması ile sorumluluk yüklenmeye devam etmiş ve Türk azınlık okulları açmak ve bu okullarda Türkler ana dillerinde eğitim hakkı sağlamak gibi kararlar almıştır. Azınlık konumunda olan Türkler ise milli kimliklerini korumaları bakımından önem teşkil eden Türkçeyi kullanmaya ve Türkçe eğitim almaya devam etmiştir (Memişoğlu, 2002, s. 29). Fakat 1946 yılında ülkede Sosyalist rejime geçilmesiyle Bulgaristan hükümeti izlediği politikayı değiştirmiş ve ülkedeki Türk azınlığı Bulgar Türkleri, Müslümanlaştırılmış Bulgarlar veya Türk kökenli Bulgaristan vatandaşları olarak tanımlamıştır. Akabinde çoğulcu dil politikasını benimseyerek Türkçenin kullanımını teşvik etmiştir (Bekir, 2015, s. 62). Bu yıllarda Bulgar yönetiminin Türk dili ile ilgili izlediği dil politikalarının temelinde çok dilli ve çok kültürlü bir coğrafyada komünizmin ilkelerine uygun bir şekilde siyasi bütünlüğün sağlanması yer almıştır. Ancak bu politikayı zamanla terk eden Bulgaristan, tek ulus tek dil yaklaşımını benimsemiştir (Bekir, 2020, s. 120). Bunun sonucu olarak 1960'ta Türk ve Bulgar okulları birleştirilmiş, 1970'te okullarda Türkçe öğretimine son verilmeye başlanmış ve böylece Bulgaristan Türkleri Türkçe eğitimden mahrum bırakılmıştır (Şimşir, 1986, s. 251-260). 1984'e gelindiğinde ise Bulgar yönetimi ülkede Türk bulunmadığı anlayışını benimsemiş ve Bulgaristan Türklerini Osmanlı döneminde zorla Müslümanlaştırılmış Bulgarlar olarak kabul etmiştir (Gökdağ, 2012, s. 10). Kabul edilen bu anlayışın bir yansıması olarak Bulgaristan Türkleri kültürel asimilasyona maruz bırakılarak dil ve kültürlerini yaşamaları engellenmiştir (Türk ve Özlem, 2016, s. 1-33). Ayrıca kendini Bulgaristan Türkü olarak tanımlayan ve bu çalışmada Bulgaristan Türkü olarak adlandırılan Müslüman Romanlar, Pomaklar ve Türkler arasındaki etkileşim azaltılmaya ve Bulgaristan Türklerinin Türkiye ile bağı koparılmaya çalışılmıştır (Eminov, 2002, s. 5-6; Köksal 2020, s. 170-171).

1989'da demokratik döneme geçmesi ve 1991'de yürürlüğe giren yeni Bulgar Anayasası ile Bulgar yönetimi, tek ulus tek dil politikasını yumuşatarak Bulgarca'yı resmi dil olarak kabul etmiş fakat ana dili Bulgarca olmayan vatandaşlara ana dillerini öğrenme ve kullanma hakkını garanti etmiştir. Bulgaristan Türklerini de "ana dili Bulgarca olmayan Bulgar vatandaşları" olarak tanımlayan Bulgaristan, Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitim almaları yönünde onlara anayasal hak tanımıştır (Özlem, 2010, s. 152; Nurlu ve Çelik, 2015, s. 4435). 7 Mayıs 1999'da Ulusal Azınlıkların Korunması için Çerçeve Sözleşmeye taraf olan Bulgaristan, 1 Ocak 2007 tarihinde Avrupa Birliği'ne (AB) tam üye olmuştur. Buna rağmen Av-

rupa Konseyi tarafından Avrupa'nın kültürel mirası olan azınlık dillerini koruma altına alıp geliştirmek, kamu ve özel alanlarda kullanımını artırmak adına düzenlenen ve çok dillilik politikasına uygun önemli bir belge olan Avrupa Sözleşmesi'ni onaylamamıştır (Yağmur, Extra ve Swinkels, 2013, s. 29). Bununla beraber, Bulgaristan'da Türkçeye yönelik uygulanan dil politikaları azınlıkların dilsel ve kültürel birçok haklarının karşılandığı AB'nin azınlık politikaları ile uyuşmamaktadır. Bulgar yönetimi, Türklerin ana dillerinde eğitim almalarına yasal olanak sağlasa da sosyal ayrımcılık gözeterek idari prosedürler, erteleme veya geçiştirme yoluyla ana dilinde eğitime erişilmesini engellemekte, eğitimin kalitesini düşürmekte ve öğrencilerin motivasyonunu kırmaktadır (Bekir, 2016, s. 178). Türkiye ise hem asırlardır devam eden ortak kültürel miras hem de soydaşlık bağlarından dolayı, Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitim-öğretimi durumuna önem atfetmektedir.

Bu bağlamda, mevcut çalışma Bulgaristan Türklerinin yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretime odaklanmaktadır. Çalışmanın temel amacı, Türkiye'nin Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarında Türkçe eğitim-öğretimi konusunda izlediği politikaları Bulgaristan Türklerinin gözünden incelemek ve ortaya çıkarmaktır. Yükseköğretimde Türkçe öğretmeni yetiştiren ya da Türk dili ve edebiyatını öğreten bu bölüm ve programlar sadece Bulgaristan Türklerinin Türk dili ve kimliğinden kopmalarını önlemek bakımından değil aynı zamanda Türkiye'deki ve dünyadaki soydaşlarla olan bağlarını kuvvetlendirmek bakımından da önem taşımaktadır. Fakat bu denli önemli bir konunun literatürde yeteri kadar irdelenmediği görülmektedir (Canpolat, 2022, s. 140). Öyle ki literatürde, Türkiye'nin Bulgaristan'daki Türklerin Türkçe eğitim-öğretime yönelik uyguladığı politikalara değinen çalışmalar oldukça sınırlıdır (bk. Yılmaz Börklü, 1999; Kaştan, 2008; Özlem, 2010; Karadeniz, 2011; Yıldırım, 2015; Toparlak, 2016; Kurmaz ve Kurt, 2019; Zengin, 2019; SETA Raporu, 2020). Söz konusu çalışmalardan bazılarının kronolojik sırayla Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluşu ve devam eden süreçte uyguladığı politikaları ele aldığı görülürken bazılarının erken Cumhuriyet dönemi ya da Turgut Özal dönemi gibi tek bir döneme odaklanarak konuyu ele aldığı görülmektedir. Bu çalışmaların büyük çoğunluğunun ortak noktası sunmuş oldukları verileri ilgili literatürden veya mevzuattan, bir başka deyişle ikincil kaynaklardan elde etmiş olmalarıdır. Doğrudan yükseköğretim kurumlarını ele alan ve bu alana yönelik üretilen politikaları araştıran herhangi bir çalışmaya ise ulaşamamaktadır. Dolayısıyla mevcut çalışma, hem Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitim-öğretimi yükseköğretim düzeyinde konu edinmesi ve Türkiye'nin bu konuda ne tür politikalar ürettiğini araştırması bakımından hem de saha çalışmasına başvurarak elde edilen verileri kazara diaspora teorisi çerçevesinde yorumlaması bakımından literatürdeki çalışmalardan ayrılmaktadır. Bu yönüyle çalışmanın ilgili çevreye ve akademiye güncel veri sunacağı düşünülmektedir.

Dört bölümden oluşan bu çalışmada, girişin ardından yönteme yer verilmiştir. Üçüncü bölümde Türkiye'nin uyguladığı dil politikaları konusunda saha çalışmasından ve ikincil verilerden elde edilen bulgulara yer verilmiştir. Son bölümde ise elde edilen bulgular tartışılarak yorumlanmış ardından sonuç ve önerilere yer verilerek çalışma sonlandırılmıştır.

Yöntem

Çalışmanın verileri ilgili ikincil kaynaklardan ve görüşme yoluyla elde edilen birincil kaynakların analizinden elde edilmiştir. Çalışılan konuda aktörlerin deneyimlerini ve algılarını bağlı buldukları ortamlarında gerçekçi bir şekilde araştırmaya, betimlemeye ve yorumlamaya olanak sağladığı için (Yıldırım ve Şimşek, 2016, s. 41; Merriam, 2018, s. 3-4), çalışmada nitel araştırma yöntemlerine başvurulmuştur. Olay ve olguları gerçek hayattaki bağlamında derinlemesine inceleyip betimlemek için ise durum çalışması deseni tercih edilmiştir. Böylece, Bulgaristan'daki Türk toplumuna yönelik izlenen politikaları keşfetmek, anlamlandırmak ve yorumlamak için bir saha çalışması yürütülmüştür. Çalışma grubu, amaçlı örnekleme tekniği ile belirlenmeye çalışılmış ve Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarındaki Türkçe bölüm ve programlar hakkında bilgi verebileceği düşünülen kişi ve kurumlara ulaşılmaya çalışılmıştır. Bu kapsamda, Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarının Türkçe bölüm ve programlarında görev yapan Türk akademisyenler ile Müftülük, Eğitim Müşavirliği, Konsolosluklar gibi kurumlar ve öğretmen derneklerine e-mail veya sosyal medya hesapları üzerinden ulaşılmaya çalışılmıştır. Fakat gerek zamanlarının olmayışı gerekse kişisel çekinceleri nedeniyle çalışmaya katılmayı kabul etmeyenler olmuştur. En nihayetinde çalışma grubu, Kircaali, Filibe, Sofya, Eski Cuma (Tırgovişte) illerinde yaşayan ve görüşme yapmayı kabul eden 5 kişiden oluşturulmuştur. Bununla birlikte çalışmalarında Bulgaristan Türklerini konu edinen Türkiye'deki akademisyen ve uzmanların görüşlerinden yararlanılmıştır.

Veri toplama aracı olarak görüşülen kişilerin düşüncelerini ilgili sorular için mümkün olduğunca ayrıntılı ve derinlemesine öğrenmek için birebir görüşme tercih edilmiştir. Araştırmanın özüne inmek ve konuyu daha hızlı bir şekilde çözümlemek için görüşmeler yarı-yapılandırılmış form üzerinden gerçekleştirilmiştir. Bu form, Bulgaristan'daki Türkçe eğitim-öğretimin yükseköğretim kademelerindeki genel durumunu ve Türkiye'nin izlediği politikaları öğrenmek üzere hazırlanmış 4 betimleyici sorudan oluşturulmuştur (bk. Ek 1). Görüşmeler, 15 Ağustos-22 Ekim 2022 tarihleri arasında her bir görüşülenden sözlü onay aldıktan sonra, ZOOM üzerinden çevrimiçi olarak gerçekleştirilmiştir. Güvenilir veriler elde etmek için sosyal bilimler araştırmalarındaki en yüksek etik standartlara uygun olarak gerçekleştirilen her bir görüşme, yaklaşık 50 dakika sürmüştür.

Görüşmelerden elde edilen veriler, içerik analizine tabi tutulmuştur. Bu işlem çerçevesinde ilk olarak kullanışlı olabilecek her veri parçasını belirlemek üzere açık kodlama yapılmıştır. Daha sonra, verilerin en güvenilir kısımlarını filtrelemek ve doygun kategorilere ulaşmak için seçici kodlama yapılmıştır. Elde edilen kodlardan birbiriyle ilişkili olanlar gruplandırılarak; araştırmanın amacına cevap verebilir nitelikte 3 kategori oluşturulmuştur. Oluşturulan kategoriler ve bu kategorileri ortaya çıkaran birbiri ile ilişkili kodlar aşağıdaki Tabloda belirtildiği gibidir (bk. Tablo 1).

Kategoriler	Kodlar
Yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretimi	<ul style="list-style-type: none"> - Seyri - Güncel durum - Türkçe öğretmenler - Türkçe materyaller
Türkiye'nin izlediği politikalar	<ul style="list-style-type: none"> - Hizmet içi eğitim - Proje - Seminer - Yaz Okulu - Okutman desteği - Burs
Bulgaristan Türklerinin beklentileri	<ul style="list-style-type: none"> - Etkin dış politika yürütülmesi - Türkçe materyal - Okutman desteği - Türkçe öğretmenlerinin yeteneklerinin artırılması - YouTube Türkçe eğitim videoları - TRT Türkçe edebiyat programı - Okul-dışı eğitime katkı - Türk Kültür Merkezi açılması - Türkçeye yönelik ilginin artırılması - YTB, TİKA VE Yunus Emre Enstitüsü'nün dâhil olduğu ortak bir mekanizma geliştirilmesi

Tablo 1. Görüşmelerden Elde Edilen Kategori ve Kodlar

Daha sonra elde edilen veriler bu tematik çerçeveye uygun olarak işlenmiş, tanımlanmış ve yorumlanmıştır. Görüşmelerden elde edilen veriler, akademik gizlilik esasına uygun olarak anonimleştirilmiş ve her bir görüşmeci G1, G2, G3

şeklinde kodlanmıştır. Çalışmanın güvenilirliğini artırması bakımından bulgular, çalışma grubunun görüşlerine doğrudan atıf yapılarak çalışmada sunulmuştur.

Bulgular

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretiminin durumunu, Türkiye'nin bu anlamda izlediği politikaları ve Bulgaristan Türklerinin bu konuda Türkiye'den beklentilerini ortaya koymak üzere üç tema çerçevesinde sırasıyla sunulmuştur.

Yükseköğretim Kademelerinde Türkçe Eğitim-Öğretimi

Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarında Türkçe eğitim-öğretiminin durumunu kavrayabilmek için görüşülenlere Türkçe eğitim-öğretiminin seyri ve güncel durumu ile bölüm ve programlarda kullanılan Türkçe materyallerin güncelliği ve basım dağıtımından kimlerin sorumlu olduğu soruları yöneltilmiştir. Görüşülenlerin vermiş oldukları cevapların analizi neticesinde, 1900'lü yılların başında Sofya Üniversitesi'nde bazı bölümlerde, özellikle Tarih bölümlerinde, öğrencilerin Osmanlı arşivlerini inceleyebilmeleri amacıyla Osmanlı Türkçesi ve Türkiye Türkçesi dersi verilmeye başlandığı fakat bunun Türkçe öğretimi şeklinde değil, ek ders statüsünde verildiği anlaşılmıştır. Sofya Merkez Kütüphanesi'ndeki arşivlerin taranmaya başlamasıyla Türkçe eğitimi geleneğinin başladığı, derslere genellikle İstanbul ve Selanik'te yüksekokul eğitimi almış Osmanlı Türkçesi ve Türkçe bilen hukuk hocalarının girmesiyle devam ettiği saptanmıştır. 1945 yılına kadar Bulgaristan'da özerk bir şekilde eğitim-öğretim faaliyetinde bulunan Türk okullarına öğretmen yetiştirmek için Bulgaristan'da Pedagoji Okulu olarak bilinen Öğretmen Enstitüleri kurulduğu tespit edilmiştir. Bu pedagoji okulunun sınıf öğretmenleri ve anaokulu öğretmenleri yetiştirmek için ilk olarak Eski Zağra'da kurulduğu, daha sonra Eski Zağra'nın konum olarak elverişli olmamasından dolayı biri Bulgaristan'ın güneyinde diğeri ise kuzeyinde olmak üzere iki ayrı Pedagoji Okulu kurulduğu anlaşılmıştır. 1952'de ise tamamen Türk Dili ve Edebiyatı ile Türkçe öğretimi üzerine odaklanmış bir bölüm olarak Sofya Aziz Kliment Ohridski Üniversitesi'nde Türk Filolojisi Bölümü kurulduğu tespit edilmiştir. Ancak yukarıda da belirtildiği üzere Bulgaristan'da Türkçe eğitim-öğretiminin seyri 1950'lerin sonu itibariyle zorlu bir döneme girmiş ve 1989'a kadar bu zorluklar devam etmiştir.

Çalışma kapsamında elde edilen veriler, 1989 yılında Bulgaristan'ın demokrasiye geçmesiyle birlikte okullarda ana dil olarak Türkçe öğretiminin tekrar başladığını ve bu konuda Türkçe öğretmenlerine ihtiyaç duyulduğunu göstermektedir. Söz konusu ihtiyacı karşılamak üzere Türklerin yoğun olarak yaşadığı Kırcaali ve Şumnu bölgelerinde, o dönemde üniversite olarak değil de enstitü olarak nite-

lendirilen Şumnu Pedagoji Enstitüsü ve Kırcaali Pedagoji Enstitüsü açıldığı tespit edilmiştir. Kırcaali'deki Pedagoji Enstitüsünün 3 yıllık ön lisans düzeyinde bir eğitim sağlayarak Türkçe öğretmeni yetiştirirken; Şumnu'daki Pedagoji Enstitüsünün lisans düzeyinde 4 yıllık eğitim vererek öğretmen yetiştirdiği anlaşılmıştır. Bulgaristan'da yükseköğretim kanunu değişip 3 yıllık enstitüler kapatılmaya başlandığında ise Kırcaali'deki enstitünün kapanmayıp Filibe (Plovdiv) Paisiy Hilendarski Üniversitesi'ne bağlandığı ve bu üniversitenin bir kolu olarak aynı çalışmalarına devam ettiği tespit edilmiştir. Çalışmada elde edilen verilere göre, Kırcaali'deki Türk Dili ve Edebiyatı bölümünün karma bir bölüm olduğu, Türkçe öğretmeni ile birlikte ek bir branşta daha öğretmen yetiştirdiği anlaşılmıştır. Bu kapsamda, ilk başlarda Türkçe-İngilizce, Türkçe-Almanca, Türkçe-Fransızca öğretmenleri yetiştiren bölümün daha sonra Türkçe-Bulgarca bölümü haline getirildiği tespitler arasındadır. Buradan mezun olan öğrencilerin hem Türkçe öğretmeni hem de diğer dilde öğretmen olabildikleri anlaşılmıştır. Fakat Filibe Üniversitesi'nin kolu olarak Kırcaali'de eğitim vermeye devam eden bu bölümün en son 2004 yılında öğrenci kabul ettiği ve son mezunlarını 2008'de vererek kapandığı tespit edilmiştir. Çalışma verileri, 2009 yılında Filibe merkezde aynı bölümün açıldığını ve günümüzde de eğitim vermeye devam ettiğini göstermektedir. Bugün Türkçe öğretimi Filibe Paisiy Hilendarski Üniversitesi Filoloji Fakültesi bünyesinde Bulgar Dili ve Türk Dili bölümünde lisans düzeyinde devam etmektedir. Türkçe öğretmeni yetiştiren bu bölüme ek olarak Uygulamalı Dilbilim bölümü de mevcuttur. Bu bölümde öğrenciler iki dil seçmekte; İngilizce, Almanca, Fransızca birinci dil olarak; İspanyolca, İtalyanca, Çince, Korece, Yunanca, Türkçe ise ikinci dil olarak okutulmaktadır. Çalışmadan elde edilen veriler, Şumnu'daki enstitünün de 1992'de çıkan yasayla üniversiteye dönüştüğünü göstermektedir. Günümüzde Şumnu (Şumen) Piskopos Konstantin Preslavski Üniversitesi'nde Beşeri Bilimler Fakültesi bünyesinde Türk Dili ve Edebiyatı bölümü lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim vermeye devam etmektedir.

Çalışma verilerinden anlaşıldığı üzere Bulgaristan'daki Türkçe öğretiminin yükseköğretim düzeyinde 70 yıllık geçmişi vardır. Sofya Aziz Kliment Ohridski Üniversitesi, Şumnu Piskopos Konstantin Preslavski Üniversitesi ve Filibe Paisiy Hilendarski Üniversitesi olmak üzere üç üniversitede Türkçe öğretimi yapılmaktadır ve sadece Şumnu Üniversitesi'nde doktora düzeyinde eğitim verilmektedir. Bununla beraber çalışma verileri Türkçe öğretmeni yetiştiren bu bölümlere olan talebin giderek azaldığını ortaya koymaktadır. Bu azalmanın ilk sebebi çalışma kapsamında, Türklerin en yoğun olarak yaşadığı bölge olan Kırcaali ili, yani Doğu Rodoplar bölgesinde okumak yerine öğrencilerin büyük şehirlerde ve istihdam olanağı yüksek bölümlerde okumak istemesi şeklinde ortaya çıkmıştır. Bir diğer ve belki de en önemli sebep ise Bulgaristan Türklerinin Türkçeye yönelik ilgi ve

sempatisinin azalması şeklinde belirlemiştir. Türkçeye yönelik ilginin azalma sebepleri olarak çeşitli görüşler bulunmaktadır. Bu görüşlerden ilki, Bulgaristan'ın Avrupa Birliği'ne üye olmasıyla birlikte Türk gençlerinin ilgisinin AB ülkelerine ve AB dillerine kaymış olmasıdır. İkinci görüş, dile olan ilginin Türkiye'nin ekonomik durumu ile doğru orantılı olduğudur:

“Dil bir yatırımdır. Eğer dile yatırım yapıyorsam getirisini beklerim. Şöyle ki eğer Türkçe öğreneceksem Türkiye’de çalışabilmek gibi bir beklentim olur. Ama ekonomisi kötü ise bana iş veremeyeceğini düşünürüm ve bana herhangi bir getirisi olmayacağı için Türkçe öğrenmem. Bu düşüncede olan Türk gençleri Brüksel’de oto yıkamacıda çalışmayı tercih ediyor oranın dilini öğrenip, çünkü para kazanacağını biliyor orada” (G5, Kişisel Görüşme).

Üçüncü görüş, Türkiye ile bağların yoğun olduğu yerlerde dâhi bu bağların geliştirilmesi ve sürdürülebilmesi için öğrencilerde, velilerde ya da Hak ve Özgürlükler Hareketi (HÖH) Partisinde çaba olmamasıdır.

“Türkiye’den katkı çok ama Bulgaristan’da Türkçeye rağbet yok. Özellikle gençlerde hiçbir rağbet yok Türk diline ve kültürüne karşı. Bulgaristan’daki Türkoloji bölümleri, programları güzel aslında. Bulgarca ve Türkçe arasında kıyas yapılarak öğretiliyor güzel bir şekilde fakat öğrencilerden bölümlere rağbet yok. Kütüphane zengin ama okuyan insan yok. Türk dili okuyanlar ‘Ne yapabilirim ben bunu okusam?’ diyor. Türkoloji mezunları tercüman olarak çalışıyorlar. Öğrenci olmadığı için öğretmenlik yapamıyorlar. Neden Türkçe okumaları gerektiğinin bilincinde değiller. Partililerin de tarih, dil, dinden haberi yok. Bulgaristan’daki Türkler Türkçe konuşmasını bilmiyorlar, Bulgarca konuşuyorlar. Türk dilini, kültürünü geliştirmek mesele. Bunu yapınca üniversiteye gitmek de kolay olacak” (G4, Kişisel Görüşme).

Sonuncu görüş ise Türkçenin aile içinde öğrenilmesi ve Türk dizilerinin dile etkisidir. Türkçeyi ailesinden ve Türk dizilerinden öğrendiği kadar bilen Bulgaristan’daki Türk gençleri Türkiye’ye gittiklerinde Türkiye’de konuşulan Türkçenin kendilerinin konuştuğu Türkçeden farklı olduğunu anladığında demoralize olmakta ve bu durum onların Türkçeye olan ilgisini azaltmaktadır.

“Bulgaristan’daki Türkler ekseriyetle kırsalda yaşıyor. Türkçeyi aile içerisinde, ağızla öğreniyor. Ağızla öğrenip televizyonu açtığında konuşamadığına kanaat getiriyor. Bir de Türkiye’ye geldiği zaman karşılaştığı Türkçe ile kendi konuştuğu Türkçenin farklı olduğunu görünce hepten morali bozuluyor” (G2, Kişisel Görüşme).

Tüm bu sebeplerin bir yansıması olarak Türkçe bölüm ve programlarda oku-

mayı tercih eden öğrenciler arasında Türklerin sayısının Bulgar öğrencilere kıyasla az olduğu tespit edilmiştir.

“90’lı yıllarda Türkçe bölümlerindeki sınıfların Türkçe bölümlerde öğrenci sayısı 50’den aşağı değildi ya. 50, 60, 70 kişilik sınıflar vardı. Günümüzde ise 15 civarında öğrenci sayısı. 90’lı yıllarda Kırcaali ve Şumnu’da açılan Türkçe bölümlerinde öğrencilerin tamamı Türk kökenliydi. Ancak zamanla, Sofya Üniversitesi’nde 80’li yıllardan sonra öğrenciler genellikle Bulgar kökenli. Ben de mesela Sofya Üniversitesi Türkoloji mezunuyum. Bizim sınıfta tek Türk öğrenciydim. Yani diğerleri Bulgar öğrenciydi. Başka yoktu. Bizden önceki dönemde sadece tek Türk kıza vardı bölümde, bizden sonraki dönemde de iki Türk kıza vardı. Geri kalan bütün öğrenciler Bulgar’dı. Sofya Üniversitesi’nde o hala bu şekilde devam ediyor. Yani çoğu öğrenci Bulgar. Plovdiv Üniversitesinde, yani Filibe Üniversitesinde bundan 4-5 yıl öncesine kadar öğrencilerin % 60’ı Türk kökenli % 40’ı Bulgar kökenliydi. Şimdi oran değişti. Artık % 60’ı Bulgar kökenli öğrencilerin %40’ı Türk asıllı. Mezun olduktan sonra istihdam olmayınca, Türkçe öğretmeni olarak iş bulamadıktan sonra, Türkçe öğretmeni gibi çalışmadıktan sonra bölüme karşı ilgi de azalıyor. Şu anki öğrencilerin büyük bir çoğunluğu da öğretmen olacakları düşüncesiyle okumuyorlar bu bölümlerde. Polis dairelerinde ya da özel sektörde tercüman olmak için okuyorlar” (G1, Kişisel Görüşme).

Ek olarak Bulgaristan’da Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı’nın (YTB) Türkiye burslarından yararlananların sayısında dramatik bir düşüş olduğu tespit edilmiştir.

Çalışma kapsamında Türkçe öğretmenlerinin durumu ile ilgili olarak yedek bir branşı olmayan Türkçe öğretmenlerinin Bulgaristan’da istihdam konusunda kadro, güvence ve maaş bakımından sıkıntı yaşadığı tespit edilmiştir. Buna ilave olarak nitelikli Türkçe öğretmeni sayısının azaldığı, okullardaki kadrolarda ise Türkçe öğretmeni eksigi olduğu anlaşılmıştır:

“Yedek bir branşı yoksa Türkçe öğretmenleri Bulgaristan’da iş bulma konusunda sıkıntı yaşıyor. Biz ilk mezunlardık, 1995’te mezun olduk Kırcaali Enstitüsünden. Ben Türkçe öğretmenliği okumuştum ama ikinci branşım olan Fransızca dersi veriyorum. Ne yazık ki şu anda kaliteli Türkçe öğretmeni de pek kalmadı. Yine de Türk öğretmen birlikleri yaşatılmaya çalışılıyor (G3, Kişisel Görüşme).”

Türkçe materyallerin durumu ile ilgili olarak çalışma kapsamında, Türkiye’deki kurumların -örneğin Türk Dil Kurumu (TDK), YTB veya Yunus Emre Enstitüsü’nün (YEE)- Büyükelçilik ve Başkonsolosluk aracılığıyla Bulgaristan’a Türkçe kaynak gönderdiği, Türkiye’deki bazı akademisyenlerin de inisiyatif olarak Bulgaristan’daki Türkçe bölümlere kaynak desteği sağladığı anlaşılmıştır. Ayrıca Bulga-

ristan'daki üniversitelerin Türkçe bölümlerinde okutulan dersler için dersi veren öğretim elemanının hazırlayıp satışı sunduğu kitapların, aynı zamanda Türkçe Öğretimi Araştırma ve Uygulama Merkezi (TÖMER)'in ve YEE'nin kitap setlerinin, İstanbul Üniversitesi'nin Yabancılar İçin Türkçe Seti'nin kullanıldığı tespit edilmiştir. Buna rağmen Bulgaristan'daki üniversitelerin kütüphanelerinde Türkçe materyal ihtiyacı olduğu ortaya çıkmıştır.

Türkiye'nin İzlediği Politikalar

Türkiye'nin Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumlarında Türkçe eğitim-öğretimi konusunda izlediği politikaları Bulgaristan Türklerinin perspektifinden öğrenmek için, görüşülenlere doğrudan Türkiye'nin bu konuda izlediği politikalar sorulmuştur. Görüşülenlerin vermiş oldukları cevapların analizi neticesinde, Türkiye'nin erken Cumhuriyet dönemi dış politikasında Bulgaristan ile ilişkilerini barışçıl düzlemde ele almaya ve iki ülke arasında dostluk kurmaya çalıştığı anlaşılmıştır. Bu minvalde, Türkiye'nin öğretmenlerden oluşan bir heyeti ülkedeki eğitimi incelemek üzere Bulgaristan'a gönderdiği tespit edilmiştir. Bununla beraber, Türkiye'de Latin alfabesine geçilmesinin ardından Türkiye'nin Bulgaristan ile diplomatik temas kurarak Bulgaristan'daki Türk okullarında Latin alfabesine geçilmesine müsaade edilmesini sağladığı ve bu okullara nakdi yardım sağladığı anlaşılmıştır. Latin alfabesine geçiş süreci, görüşülenler tarafından aşağıdaki şekilde vurgulanmıştır:

“Latin Alfabesine geçiş şu şekilde oldu. 1926'da Bulgaristan'da bir Türk Öğretmenler Birliği kuruluyor. Derneğin yıllık toplantıları, konferansları, kurultayları oluyor ve o kurultaylarda kararlar alınıyor. Türkiye 1928'de Latin alfabesine geçtiğinde Bulgaristan'daki Türk Öğretmenler Birliği Latin alfabesine geçilmesi için karar alıyor ve aynı yıl yani ilk defa Türkiye dışında Latin alfabesine geçiliyor. Ama Bulgar yönetimi Kemalist politikaları Türklerden uzak tutmak istediği için buna karşı çıkıyor. Ne yazık ki o zaman müftülük kurumu da buna karşı. Bulgaristan'daki baş müftülikle devlet ortaklaşa çalışıyor ve bir dönem yasaklıyorlar Latin harfleriyle eğitimi. O zaman Türkiye devreye giriyor. Türkiye devreye girdikten sonra artık şey yasak kalkıyor. Kitapların bir kısmı burada basılıyor bir kısmı da Türkiye'den geliyor. Ama Türkiye'den olduğu dönemde Türkiye'den kitap getirmek sıkıntı, sıkıntılı, zor oluyor. O yüzden çoğu burada hazırlanıyor” (G1, Kişisel Görüşme).

İlgili literatür, Türkiye'nin 1960'lı yılların ortalarından 1984 yılına kadar Bulgar yönetiminin Bulgaristan Türklerine yönelik uyguladığı kültürel asimilasyon politikalarına karşı ilk başlarda tepkisiz kalsa da daha sonra Bulgaristan ile sınırlı göç anlaşmaları yaparak Bulgaristan'daki Türkçe eğitim-öğretimi ile ilgili

kısıtlı politika ürettiğini (Karadeniz, 2011, s. 221) ortaya koymaktadır. Örneğin, 1978 yılında dönemin Türkiye Cumhurbaşkanı Fahri Korutürk, Bulgaristan Devlet Konseyi Başkanı Todor Jivkov'a izlemiş olduğu uygulamaların Birleşmiş Milletler İnsan Hakları Sözleşmesi maddelerine aykırı olduğunu belirtmiştir (Zengin, 2019, s. 148). 1980'lerde ise dönemin Türkiye Başbakanı Turgut Özal diplomatik girişimler başlatmış ve konuyu sadece Bulgaristan gündemine değil aynı zamanda uluslararası gündeme taşımıştır (Yılmaz Börklü, 1999, s.71; Kurnaz ve Kurt, 2019, s. 307).

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen veriler, 1990'lı yıllardan itibaren Türkiye'nin Bulgaristan Türklerine sağladığı kültürel ve ekonomik destek ile eğitime yönelik iyileştirme çabalarını artırdığını ortaya çıkarmıştır. Bu çaba neticesinde, Türkiye'deki üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve resmî kurumların Bulgaristan Türkleri ile etkileşimleri arttığı anlaşılmıştır. Örneğin, Türkiye, iki ülkenin üniversiteleri arasında öğrenci ve personel değişim programları (Erasmus Programı gibi) yapılması ve uygulanmasının önünü açmıştır. Trakya Üniversitesi ve Uludağ Üniversitesi gibi Türkiye'de bulunan bazı üniversiteler de Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenlerine yönelik düzenlediği meslek içi eğitim ile gerek akademik faaliyetler ve öğrenci değişim programları ile gerekse de bölgeye yönelik akademik çalışma yürütmek üzere bünyelerinde kurdukları merkezlerle Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitimine katkı sağlamıştır. Bursa'da faaliyette bulunan Balkan Göçmenleri Kültür ve Dayanışma Derneği (BAL-GÖÇ) de Bulgaristan'daki Türkçe öğretmenlerine yönelik düzenlediği seminer programları ile Türkçe eğitim ve öğretimine destek olmuştur. Türkiye Diyanet Vakfı (TDV) ve Türk İşbirliği ve Koordinasyon Ajansı Başkanlığı (TİKA) sadece lise ve yükseköğretim kurumlarına okul ve yurt yapımlarında değil aynı zamanda lise, lisans, yüksek lisans ve doktora düzeyinde eğitim almak isteyen öğrencilere burs sağlayarak destek olmuştur ve olmaya da devam etmektedir.

Bu verilere ek olarak; YTB Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitimine Bulgaristan'da çeşitli kurslar, eğitimler, yaz okulları, projeler, çalışmalar düzenleyerek ve Türkiye'deki kurslara katılımlarını sağlayarak destek olmaktadır. Bununla beraber, YTB Türkçe dil eğitimi konusunda Güney Bulgaristan Türkçe Öğretmenleri Derneği ve Kuzey ve Doğu Bulgaristan Türkçe Öğretmenleri Derneği ile iş birliği içinde hareket ederek Türkçe kursu düzenlemek gibi ortak çalışmalar yürütmektedir. Baş müftülük aracılığı ile sağladığı Türkiye bursları kapsamında üniversitede okuyan Bulgaristan Türklerinin Türkiye'deki üniversitelerde eğitim almalarına olanak sağlamaktadır (SETA Raporu, 2020). Örneğin, Bulgaristan Yaz Okulu Projesi kapsamında 470 Bulgaristan Türkünün Türkçe eğitimine destek olmuş, Türkiye'de öğrenim görecektir Bulgaristan Türklerine burs sağlamıştır (YTB, 2021). Kuzey ve Doğu Bulgaristan'da Türkçe Anadili Eğitimi ve Yaygınlaştırılması Projesi kapsamında 8

bölgede Türkçe kursu ile 70 köyde bilgilendirme toplantıları gerçekleştirerek Bulgaristan Türkü çocuk ve gençlerin sosyal ve akademik açıdan gelişmelerini desteklemiştir (YTB, 2019). Ayrıca Türkçe Atölye Projesi vasıtasıyla 40 öğretmene Edirne'de Türkçe eğitimi vermiş, Akademi Rumeli 3 Projesi ile 17-25 yaş arası gençlerin Türk dilini aktif kullanmalarına destek sağlamış, Kamu Görevlileri ve Akademisyenler Türkçe İletişim Programı ile Bulgaristan Türklerinin Türkiye ile kalıcı bağlar kurmasını desteklemiştir (YTB, 2015). YEE ise, Bulgaristan'da Şumnu Episkop Konstantin Preslavski Üniversitesi ve Filibe Paisiy Hilendarski Üniversitesi ile Türkoloji Projesi İş birliği Protokolü imzalamıştır. Bu çerçevede, Türkoloji bölümlerinde Türkiye'den öğretim elemanı görevlendirmiş, müfredat ve materyal desteği sağlamış, bu bölümlerde daha nitelikli ve sürekli eğitim-öğretim verilebilmesi için çalışmalar yürütmüştür (YEE, 2017). Bunlara rağmen mevcut çalışma kapsamında, Türkiye'nin Bulgaristan'daki üniversitelerin işleyişine yönelik, özerk kurum olmalarından dolayı, doğrudan bir politika geliştiremeyeceği tespit edilmiştir. Fakat Türkiye'nin YTB ve YEE gibi kurumlar vasıtasıyla gerek hizmet içi eğitim, seminer, yaz okulu, proje düzenlemek gerekse de okutman desteği ve burs sağlamak gibi politikalar uygulayarak Bulgaristan Türklerinin yükseköğretim kurumlarında Türkçe öğretimine destek olmaya devam ettiği anlaşılmıştır.

Görüşülenlerin cevapları doğrultusunda, YEE'nin yaz okulu düzenlediği ve Bulgaristan için 8 kişilik kontenjan ayırdığı; Covid-19 pandemisinden sonra ise bu sayıyı önce 5'e ardından 3'e düşürdüğü ortaya çıkmıştır. Bununla birlikte, yine YEE'nin Şumnu Üniversitesi ile ikili protokol imzalayarak üniversiteye materyal desteği- örneğin Yabancılar İçin Türkçe Seti- sağladığı anlaşılmıştır. TİKA'nın Filibe Üniversitesi'nde kütüphane kurduğu, kütüphaneye hem bilgisayar, projeksiyon, perde, yazı tahtası gibi demirbaş eşya hem de kitap sağladığı tespit edilmiştir. Materyaller arasında TİKA'nın çıkarmış olduğu 10 ciltlik Büyük Türkçe Sözlüğü'nün de olduğu, YTB'nin ve TDK'nın ise faydalı olabilecek kitaplar/romanlar göndererek kütüphaneye destekte bulunduğu anlaşılmıştır. BAL-GÖÇ'ün Türkçe kaynak desteğinde bulunduğu tespit edilmiştir. Ancak okutman desteği konusunda sıkıntılar yaşandığı bulgusuna ulaşılmıştır. Her ne kadar Türkiye Bulgaristan'daki üniversitelere okutman talebi olup olmadıkları konusunda resmi yazı gönderse ve talep varsa okutman desteği sağlasa da, Bulgaristan'ın Türkiye'den gelen okutmanları kabul etmek istemediği ve gelen okutmanlara oturma izni veremeyerek Türkiye'nin bu desteğini önlemeye çalıştığı anlaşılmıştır.

“Trakya Üniversitesi'nden okutman olarak bir hoca gönderdiler bir dönem için. 3 ay kaldı, döndü. Ertesi yıl, yine ihtiyacımız vardı; 1 yılına başka bir hocayı görevlendirdiler. Ancak ona oturma izni vermedi Bulgaristan. Yeşil pasaportlu olduğu için 3 ay kalabildi hoca burada ancak Bulgaristan'da 1 yıl kalabilmesi için Emniyet Müdürlüğü'nden oturma izni alması gerekiyordu. Oturma iznini verme-

diler açıkçası. Hoca da dönmek zorunda kaldı. İş böyle olunca ertesı yıl hocaları zor duruma sokmamak için talep etmedik. Biz üniversite olarak hocaya çalışma iznini Bulgaristan Çalışma Bakanlığı'ndan çıkarttık, ama oturma izin vermedi Emniyet Müdürlüğü. Dolayısıyla böyle bir olumsuzluk yaşanmaması için artık kendi imkânlarımızla yürütmeye çalışıyoruz dersleri” (G1, Kişisel Görüşme).

Bulgaristan Türklerinin Beklentileri

Türkiye'nin Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretimi konusunda görüşülenlerin Türkiye'den çeşitli beklentileri olduğu ortaya çıkmıştır. Bunlar arasında; Türkiye'nin etkin dış politika yürüterek daha fazla materyal ve okutman desteği sağlaması, Türkçe öğretim elemanlarının yeteneklerini artırmak için hizmet içi eğitim sağlaması, YouTube aracılığı ile Türkçe dersi videoları sağlaması, TRT aracılığıyla Türkçe edebiyat programı hazırlaması, okul dışı eğitime katkı sağlaması, Türk Kültür Merkezi açması, Türkçeye yönelik ilgiyi arttırması ve YTB, TİKA ve YEE'nin dâhil olduğu ortak bir mekanizma geliştirmesi ön plana çıkmıştır.

Görüşülenler, Covid-19 pandemi döneminde yaygınlık kazanan uzaktan eğitimin Bulgaristan'daki Türkçe bölümlerde okuyan öğrencilerin yararlanabileceği şekilde uyarlanabileceği görüşünü paylaşmışlardır. Bunun için 1. sınıftan son sınıfa kadarki Türkçe öğretilen bölüm/program derslerine yönelik sistematik bir program geliştirilip YouTube platformu üzerinden bu derslerin paylaşmasının faydalı olacağını düşünmektedirler. İlaveten, TRT Okulun 5-10 dakika içerisinde bir yazarı veya eseri tanıttığı bir edebiyat serisi olduğunu vurgulayan görüşülenler, bu tarz içeriklerin Bulgaristan Türklerine yönelik geliştirilmesini ve TRT Okul üzerinden yaygınlaştırılmasını talep etmektedirler. Görüşülenler bahsi geçen yöntemlere ek olarak okul dışı çalışmalar yapılarak Türk Dili ve Edebiyatını geliştirmeye yönelik kurslar açılması ve kültür gecesi gibi aktiviteler düzenlenmesi beklentileri olduğunu vurgulamışlardır. Bu bağlamda, Türkçenin tanıtılması ile ilgili kültür gecesi düzenleyen, Türkçenin önemi ile ilgili konuşmalar yapan ve yazları Kur'an Kurslarında 2 saat Kur'an öğretimine ilave olarak 1 saat Türkçe öğretimi yapan Tırgovişte Müftülüğünü örnek veren görüşülenler, bu çalışmaların Bulgaristan genelinde yaygınlaştırılmasını arzu etmektedirler. Bu aktivitelerin yaygınlaştırılabilmesi için Bulgar hükümetinin olanak sağlaması gerektiğinin altını çizen görüşülenler, Türkiye'nin etkin diplomasi geliştirerek Bulgar yönetimini teşvik etmesini beklemektedirler.

Görüşülenler, Bulgaristan'daki üniversitelerde görev yapan öğretim elemanları ile Türkiye'deki üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının karşılıklı bilgi alışverişinde bulunabilecekleri kurs, seminer, eğitim gibi programlar dü-

zenlenmesinin faydalı olacağını düşünmektedirler. Bunun için TDK'nin Bulgaristan'da Türkçe eğitim veren öğretim elemanlarını her yıl Türkiye'ye davet ederek çalışmalarını tanıtacağı ve TDK'de nasıl kitap çıkartıldığını anlatacağı seminerler düzenlemesini önermektedir. Bununla beraber, Türkiye'nin ülkeyi ve Türk kimliğini Bulgaristan'da tanıtacak öğretim elemanlarının yetiştirilmesine katkı sağlamasını beklemektedirler.

Türkçenin yaygınlaştırılması ile ilgili Türkiye'nin politika üretmesinden ziyade iki ülke arasındaki akademik ve kültürel iş birliğinin artırılması gerektiğini düşünen görüşülenler, bu kapsamda Türkiye'nin ilk olarak Türkçeyi özendirici algı çalışmaları yapmasını beklemektedir. Bunun Bulgaristan'daki Bilim Akademisi ya da Türkiye'deki YÖK aracılığıyla yapılabileceği gibi Türkçeyi özendirmeye çalışan bir mekanizma geliştirilerek de yapılabileceğini düşünmektedirler. Bu anlamda, Bulgaristan'da ofisi bulunmayan YTB, TİKA ve YEE'nin dâhil olduğu ortak bir mekanizma geliştirilmesi ve bu mekanizma için Türkiye'nin bütçe ayırması görüşünü paylaşmaktadırlar.

Bunun yanı sıra, Bulgaristan'da Razgrad, Şumnu, Rusçuk alanlarını kapsayan Deliorman bölgesindeki Türklerin, Türkiye'nin ilgi ve odağından uzak hissettiklerini belirten görüşülenler, Türkiye'nin bu bölgeye özel önem atfetmesini önermektedir. Türklerin yoğun olarak yaşadığı bu bölge halkı ile ilişkilerin kuvvetlendirilmesi ve bölgede Türkçeyi öğrenmeye yönelik motive edici faaliyetlerde bulunması görüşülen kişilerin Türkiye'den beklentileri arasındadır. Bu beklentinin de ana dilin unutulması kaygısından kaynaklandığı tespit edilmiştir:

“Türkçe öğretmenlerinin sayısının artırılması değil bilakis mevcut olan yeteneklerinin artırılması lazım. Öğrencilerin bu ana dil dersini seçmelerini sağlamak lazım. Bunun için de Bulgaristan'a azınlıkların ana dili eğitimi zorunluluğu devlet bağlamında baskı yapılması lazım. Dönüşü olmayan bir noktadayız, olumlu yöne evrilmezse kimse Türkçe konuşamaz. Bunun için Bulgaristan'da Eğitim Bakanlığı'nın kapasite ayırması lazım. Türkiye'nin bu konuda adım atması lazım” (G2, Kişisel Görüşme).

Bulgaristan'da bir Türk Kültür Merkezi olmayışının altını çizen görüşülenler, Türklerin önemli gün ve haftalarda, milli ve dini bayramlarda bir araya gelebilecekleri, milli değer ve kimliklerini yaşayıp yaşatabilecekleri bir Türk Kültür Merkezi açılmasını talep etmekte ve Türkiye'den bu konuda gerekli diplomatik temasları artırmasını beklemektedirler. Görüşülenler, bu tarz bir merkezin varlığının Türklük bilincini Bulgaristan Türklerine aşılamak bakımından da önem arz ettiğini düşünmektedirler.

Sonuç

Çalışma kapsamında gerçekleştirilen görüşmelerden elde edilen bulgular, Bulgaristan'daki Türkçe eğitim-öğretiminin Bulgaristan'ın izlediği dil politikaları ve Bulgaristan Türklerine yaklaşımına göre şekillendiğini ortaya koymaktadır. Türkiye'nin ise soydaş olarak tanımladığı Bulgaristan Türklerinin Türkçe eğitim-öğretimine üniversiteler ve çeşitli kurumlar aracılığıyla destek olmaya çalıştığı aşikârdır. Türkiye Osmanlı Devleti'nden miras kalan Bulgaristan Türklerini diasporası olarak gördüğü için bu desteği mümkün olduğunca canlı tutmaya çalışmaktadır. Bu bağlamda, çalışma kapsamında literatürle örtüşen bazı bulguların yanı sıra özgün bulgular da elde edilmiştir. Çalışmanın literatürle örtüşen bulguları; yükseköğretim kurumlarındaki Türkçe eğitim veren bölüm ve programlarla ilgili olarak Bulgaristan Türklerinin 70 yıllık bir tecrübeye sahip olması, Türkçe öğretmeni yetiştiren bölümlere olan rağbetin giderek azalması, Türkçe öğretmenlerinin genellikle öğretmenlik yapmaktan ziyade kamuda ya da özel sektörde tercüman olmak amacıyla ilgili bölümlerde okuması, yedek bir branşı olmayan Türkçe öğretmenlerinin Bulgaristan'da iş bulma ile ilgili sıkıntı yaşamamasıdır. Bu anlamda, Şukrieva ve Kırçalı'nın (2021, s. 337) çalışmasından edinilen Şumnu Üniversitesi'ndeki doktora programında sadece iki öğrencinin eğitimine devam ettiği bilgisi ile mevcut çalışma kapsamında görüşülen kişilerden bir tanesinin Türkçe öğretmeni olarak iş bulamadığı için Fransızca öğretmeni olarak çalıştığı bulgusu önemlidir.

Çalışmaya özgü bulgular ise; HÖH Partisi'nin Türkçenin gelişimi ve eğitimi için yeterli çabayı göstermemesi, Türkçe bölümlerde okuyan Bulgaristan Türklerinin sayısının Bulgar öğrencilerden az olması, YTB burslarına olan talebin azalması, Türkçe bölümlerde kullanılan materyallerin durumu ve Türkiye'nin bu konuya yaklaşımıdır. Çalışmanın temel amacına yönelik elde edilen bulgu olması sebebiyle; Bulgaristan'daki yükseköğretim kurumları özerk olduğu için Türkiye bu kurumların işleyişine veya müfredat geliştirmesine doğrudan müdahalede bulunamadığı tekrar belirtilmelidir. Bununla birlikte Türkiye, üniversitelerin, sivil toplum kuruluşlarının ve Büyükelçilik, Müftülük, YTB ve YEE gibi resmî kurum ve kuruluşların merkezde olduğu bir mekanizma geliştirerek diasporası ile bağlarını kuvvetlendirmeye ve diasporasının Türk diline ve kimliğine bağlı kalmasına yardımcı olmaya çalışmaktadır. Ancak Bulgaristan Türklerinin Türk kimliği ve dilinden uzaklaşmaya başladığı bir gerçektir. Çalışma kapsamında görüşülenler, bu duruma endişe ile yaklaşmaktadır. Bulgaristan'da Türklük ruhunun kaybolmaması ve Türkçenin unutulmaması için görüşülenlerin Türkiye'den çeşitli beklentileri olması umut vericidir. Bu bakımdan belki de en önemli beklenti, Bulgaristan'da bir Türk Kültür Merkezinin açılmasıdır. Böyle bir merkezin varlığı, Türk kimliğinin ve dilinin önemini yeni nesil Bulgaristan Türklerine aşılama ve Bulgaristan Türklerinin Türkçeye duydukları ilgiyi artırmaya katkı sağlayacaktır.

Çalışma bulgularının literatürde boşluk olduğu düşünülen Bulgaristan Türklerinin yükseköğretim kademesinde Türkçe eğitim-öğretimine yönelik Türkiye'nin izlediği politikalar konusuna katkı sağlayacağı düşünülmektedir. Fakat her çalışmada olduğu gibi, bu çalışmada da birtakım sınırlılıklar bulunmaktadır. Çalışmanın en büyük sınırlılığı görüşme yapmayı kabul eden kişi sayısının azlığıdır. Her ne kadar Türkiye ile sosyal ve siyasal bağlantıları olan kurumlar ile Bulgaristan'daki üniversitelerde görev yapan öğretim elemanlarının tamamına e-posta veya sosyal medya hesapları aracılığıyla ulaşılsa da kişilerin çalışmaya katılmaları konusunda çekimser davranması beklenmedik bir durum olmuştur. Bu duruma görüşmelerin çevrimiçi olarak yapılacak olması ve Bulgaristan Türklerinin yakın geçmişte maruz kaldıkları haksızlıkların onlarda bıraktığı kaygının sebebiyet verdiği tahmin edilmektedir.

Bulgaristan Türklerinin yükseköğretim kademelerindeki Türkçe eğitim-öğretimi konusunu ele alan bu çalışma bulgularının hedef kitlesi; akademisyenler, araştırmacılar, politika yapımcılar ve uygulayıcılarıdır. Bulgaristan nüfusunun %10'unu oluşturan Bulgaristan Türkleri arasından ulaşılan 5 kişi ile ZOOM üzerinden gerçekleştirilen görüşmeler vasıtasıyla yürütülen bu küçük ölçekli saha çalışması, yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitiminin durumuna dair bir bakış açısı kazandırmaktadır. Aynı zamanda çalışma, Türkiye'nin Bulgaristan Türklerine yaklaşımına ve onların yükseköğretim kademelerindeki Türkçe eğitim-öğretime yönelik uyguladığı politikalara ışık tutmaktadır. Bununla beraber, Bulgaristan Türklerinin ilgili konudaki düşüncelerinin ve Türkiye'den beklentilerinin neler olduğunu ortaya koymaktadır. Bulgaristan Türklerinin düşünce ve beklentilerine ek olarak bu çalışmada; eğitim kurumları açma, eğitim amaçlı yayın organı kurma, kütüphane açma, eğitim içerikleri üretip geliştirme, yayın yapma, bilimsel toplantı düzenleme ve mezunların kariyer planlamalarına destek olma gibi işlevleri bulunan Türkiye Maarif Vakfı'na Bulgaristan'da ofis açması tavsiye edilmektedir.

Çalışma kapsamında elde edilen bulgular, Bulgaristan'da yaşayan Türklerin Türkiye'nin yalnızca yükseköğretim kurumlarındaki Türkçe eğitim-öğretimine ilişkin politika değil genel olarak Türkçenin eğitim-öğretimine ve Türk kimliğine sahip çıkılmasına ilişkin çalışmalarını arttırması gerektiği düşüncesinde olduğunu göstermektedir. Türkiye'deki politika yapımcılara rehber olması açısından akademisyenlerin ve ilgili çevrenin Bulgaristan'daki Türkçe eğitim-öğretimi konusuna daha fazla eğilmesi önem taşımaktadır. Ayrıca Türkiye'nin Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretimini takip edebilmesi ve bu konuda desteğini artırabilmesi için Türkiye'deki ve Bulgaristan'daki akademisyenlerin iş birliği yapması uygun olacaktır. Akademik çalışmalar ve Türkiye'nin geliştireceği politikalar, Bulgaristan Türklerinin dil ve kültür konusundaki hassasiyetlerinin artmasına da katkı sağlayacaktır.

Her ne kadar Türkiye'nin politika üretmesi önemli ise de üretilen politikaların başarıya ulaşabilmesi için Bulgaristan'ın teşvik edici politika izlemesi gerektiği unutulmamalıdır. Demokrasi ile yönetilen ve AB üyesi olan Bulgaristan'ın pratikte ve teoride Türkçeye yönelik uyguladığı dil planlaması ve politikalarının AB'nin dilsel ve kültürel birçok haklarının karşılandığı azınlık politikaları ile uyuşmadığı görülmektedir. Dolayısıyla, Bulgar yönetiminin AB üyeliği çerçevesinde çoklu dil politikası üretme girişiminde bulunması, Türkçe eğitim-öğretiminin önündeki bariyerleri ortadan kaldırması, Türkçe öğretmenliğini güvencesiz bir meslek konumundan güvenceli meslek konumuna getirmesi Bulgaristan Türklerinin Türkçeye ve Türkçe eğitimine ilgisini artıracaktır.

Kaynakça

- Aktürk, Ş. (2009). Persistence of the Islamic Millet as an Ottoman Legacy: Mono-Religious and AntiEthnic Definition of Turkish Nationhood. *Middle Eastern Studies*, 45(6), 893-909.
- Bekir, H. (2015). Bulgaristan'da Dil Planlaması Çerçevesinde Anadil Olarak Türkçeye Yönelik Dil Politikaları. *Ege ve Balkan Araştırmaları Dergisi*, 2(2), 59-68.
- Bekir, H. (2016). Bulgaristan Eğitim Sisteminde Türkçenin Ana Dili Olarak Öğretimi: Dr. İbrahim Hakan Karataş (Ed.), II. Uluslararası Öncü Öğretmenler Zirvesi Bildiriler Kitabı içinde (s. 169-181) İstanbul: Uluslararası Öncü Eğitimciler Derneği.
- Bekir, H. (2020). 1944-1958 Yılları Arası Bulgaristan'da Dil Politikaları Çerçevesinde Türkçenin Konumu: Ayhan Yatbaz, Uğur Türkel (Ed.), Uluslararası Stratejik Araştırmalar Kongresi Bildiriler Kitabı içinde (s. 115-121). Antalya: Turkuaz Kongre.
- Brubaker, R. (2000). Accidental Diasporas and External "Homelands" in Central and Eastern Europe: Past and Present. *Reihe Politikwissenschaft Political Science Series*, (71), 1-19.
- Canpolat, M. D. (2022). Academic Studies on the Turkish Education of Turks in Bulgaria. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 2 (2), 124-144.
- Çelik, M. E. (2020). Dilde, Fikirde, İşde Birlik Aylık Dış Politika Dergisine Göre Türkiye'nin Dış Politika Kaynakları ve Dış Türkler Stratejisi. *Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü Dergisi*, 68, 501-518.
- Eminov, A. (2002). Bulgaristan'daki Türkler: 1945-1983: H. Güzel, K. Çiçek, S. Koca (Ed.), *Türk Dünyası* içinde (s. 377-384). Ankara: Yeni Türkiye.
- Gökdağ, B. A. (2012). Balkanlar: Etnik Karmaşanın Dilsel Boyutları. *Karadeniz Araştırmaları*, (32), 1-27.

Karadeniz, R. F. (2011). *Türk Dış Politikasında "Dış Türkler": Karşılaştırmalı Teorik Bir Çalışma*. [Yayımlanmamış Doktora Tezi]. Marmara Üniversitesi.

Kaştan, Y. (2008). Atatürk Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 24(72), 669-696.

Kowalski, T. (1949). Kuzeydoğu Bulgaristan Türkleri ve Türk Dili. (Ö. F. Akün, Dü.) İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Türk Dili ve Edebiyatı Dergisi, 3(4), 477-500.

Köksal, S. (2020). Bulgaristan Türklerini Komünizme Kazandırma Sürecinde Türk Coğrafyası Propagandası. *International Journal on Social Sciences*, 5(2), 161-173.

Köse, M. (2021). Boundaries of the Turkish Diaspora. *Turkish Journal of Diaspora Studies*, 1(1), 64-79.

Kurnaz, S. ve Kurt, R. (2019). Turgut Özal Dönemi Türkiye-Bulgaristan İlişkileri. *Avrasya Sosyal ve Ekonomi Araştırmaları Dergisi (ASEAD)*, 6(12), 300-312.

Memişoğlu, H. (2002). Geçmişten Günümüze Bulgaristan'da Türk Eğitim Tarihi. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Merriam, S. B. (2018). Nitel Araştırma Desen ve Uygulama İçin Bir Rehber (3. b.). (S. Turan, Çev.). Ankara: Nobel.

Nurlu, M. ve Çelik, M. E. (2015). Bulgaristan'da Demokrasi Döneminde Türkçe Öğretimi Meselesi. *Yeni Türkiye - Rumeli Balkanlar Özel Sayısı IV*, 4431-4445.

Özlem, K. (2010). Soğuk Savaş Sonrası Dönem Türk-Bulgar İlişkilerinde Türk Azınlığın Durumu. [Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi]. Uludağ Üniversitesi.

Republic of Bulgaria National Statistical Institute (2022). <https://www.nsi.bg/en/content/19806/%D0%BF%D1%80%D0%B5%D1%81%D1%81%D1%8A%D0%-BE%D0%B1%D1%89%D0%B5%D0%BD%D0%B8%D0%B5/population-september-7-2021> adresinden alındı.

SETA Raporu (2020). Bulgaristan Türklerinin Kültürel, Ekonomik ve Siyasi Sorunları, Talepleri, Çözüm Önerileri. Ankara: SETA. <https://www.setav.org/rapor-bulgaristan-turklerinin-kulturel-ekonomik-ve-siyasi-sorunlari-talepleri-cozum-one-rileri/> adresinden alındı.

Süleymanoğlu Yenisoay, H. (2007). Bulgaristan Türkleri'nin Türkçe Eğitim Davası (1977-2007). Ankara: Balkan Türkleri Göçmen ve Mülteci Dernekleri Federasyonu.

Şimşir, B. N. (1986). Bulgaristan Türkleri (1878-1985) (1. b.). Ankara: Bilgi.

Şukrieva, M. & Kırçalı, B. (2021). Açılışından Günümüze Kadar Şumnu Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Bölümü ve Araştırmaları: Atıf Akgün, Alpay İğci, Ertuğrul Karakuş (Ed), *1. Uluslararası Balkanlarda Türk Dili ve Edebiyatı Araştırmaları Sempozyumu Bildiriler Kitabı* içinde (s. 295-341). İzmir: Ege Üniversitesi.

Toparlak, B. (2016). 1930'lu Yıllarda Türkiye-Bulgaristan Arasında Sosyo-Kültürel ve Eğitim Amaçlı Seyahatler. *Tarih ve Gelecek Dergisi*, 2(2), 140-156.

Türk, F. ve Özlem, K. (2016). Bulgaristan Türkleri ve Türkçe. F. Türk içinde, *Balkanlarda Yaşayan Türk Azınlıkları ve Türkçeye Yönelik Dil Politikaları* (s. 1-33). Ankara: Astana.

Ulutürk, R. (2008). Bulgaristan Türklerinin Sorunları. TASAM Web Sitesi: https://tasam.org/tr-TR/Icerik/3752/bulgaristan_turklerinin_sorunlari adresinden alındı.

Yağmur, K., Extra, G. ve Swinkels, M. (2013). Dil Zengini Avrupa Bulgularının Ülkeler Arası Analizi: Yağmur, K. ve Extra, G. (Ed). *Dil Zengini Avrupa: Avrupa'da Çokdillili Politika Uygulama Eğilimleri* içinde (s. 27-75). Cambridge University Press.

Yaldız, F. (2018). Türk Kamu Yönetiminde Soydaş Sorunsalı: İç Politikadan Dış Politikaya. *Amme İdaresi Dergisi*, 51(4), 1-20.

Yıldırım, A. ve Şimşek, H. (2016). Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri (11. b.). Ankara: Seçkin.

Yıldırım, B. (2015). Bulgaristan'daki Türk Okullarında Latin Harflerinin Uygulanma Süreci ve Sonrasında Türkiye Cumhuriyeti'nin Desteği. *Asia Minor International Journal of Social Sciences*, 3(5), 135-147.

Yılmaz Börklü, M. (1999). Tarihi Seyri İçinde Bulgaristan Türklerinin Durumu ve Türkiye'nin Bölge Türklerine Yönelik Politikaları. *Bilig*, (10), 61-79.

YTB. (2015). Faaliyet Raporu. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/resimler/activity_reports/2015-faaliyet-raporu.pdf adresinden alındı.

YTB. (2019). 2019 Faaliyet Raporu. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2020/2020Raporlar/2019%20FAAL%20C4%B0YET%20RAPORU_WEB_-5e60b9bf7136e.pdf adresinden alındı.

YTB. (2021). 2021 Faaliyet Raporu. Ankara: T.C. Kültür ve Turizm Bakanlığı Yurtdışı Türkler ve Akraba Topluluklar Başkanlığı. <https://ytbweb1.blob.core.windows.net/files/2022/BELGELER2022/2021%20FAAL%C4%B0YET%20RAPORU.pdf> adresinden alındı.

Yunus Emre Enstitüsü. (2017). Faaliyet Raporu. Ankara: Yunus Emre Enstitüsü. <https://www.yee.org.tr/sites/default/files/yayin/2017-faaliyet-raporu-27.11.2018-dusuk-boyut.pdf> adresinden alındı.

Zengin, E. (2019). Soğuk Savaş Dönemi'nde Türkiye Dışında Yaşayan Türklere Bakış: 'Esir Milletler/Türkler Haftası' Etkinlikleri (1959-1980). *Türk Dünyası Araştırmaları (TDA)*, 121(238), 137-162.

Ek 1. Görüşme Soruları

1. Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretiminin seyri nasıl oldu? Güncel durumu nasıldır? Bölüm, anabilim dalı, doktora programları hakkında bilgi verebilir misiniz?
2. Yükseköğretim kademelerinde kullanılan Türkçe materyaller hakkında neler söyleyebilirsiniz? Güncel mi, basım ve dağıtımından kimler sorumlu, Türkiye'nin katkısı var mıdır?
3. Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretimi konusunda Türkiye'nin izlediği politikalar hakkında neler söyleyebilirsiniz?
4. Sizce Bulgaristan'daki yükseköğretim kademelerinde Türkçe eğitim-öğretimi konusunda Türkiye'nin üretebileceği politikalar ya da uygulamalar neler olabilir?